

اعجاز از منظر فیلسوفان و متکلمان

دکتر فاطمه علی پور

عضو هیئت علمی و مدرس دانشگاه پیام نور

انتشارات مدحت

۱۳۸۶

میر شتاسه	علی پور، فاطمه، ۱۳۲۹ -
عنوان و نام پدید آور	اعجاز از منظر فیلسوفان و متکلمان / فاطمه علی پور.
مشخصات نشر	تهران: مدح، ۱۳۸۶.
شابک	978-964-90890-2-7
رسمیت فهرست نویسی	نیها
پادداشت	کتابنامه: ص. [۲۲۹] - ۲۵۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	معجزه (اسلام):
موضوع	معجزه.
رده بندی کنگره	۶الف ۸ع / ۶ / ۲۲۰ BP
رده بندی دیویی	۲۹۷/۲۳
شماره کتابشناسی ملی	۱۰۸۱۰۱۵



انتشارات مدحت

نویسنده دکتر فاطمه علی پور
اعجاز از منظر فیلسوفان و متکلمان
چاپ اول
۲۲۰۰ نسخه
۱۳۸۶

قیمت: ۲۰۰۰ تومان
حق چاپ محفوظ است
شابک: ۷-۲ - ۹۰۸۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸
978-964-90890-2-7

فهرست

مقدمه.....	۹
فصل اول: مفهوم اعجاز و شرایط و وجوه آن.....	۱۳
مقدمه.....	۱۳
واژه‌شناسی اعجاز.....	۱۳
تلقى واژگانی قرآن کریم از معجزه.....	۱۶
آیات.....	۱۶
بینات.....	۲۰
برهان.....	۲۱
تعریف معجزه و شرایط آن در اصطلاح متکلمین اسلامی.....	۲۱
الف) نظریه متکلمین اشعری:.....	۲۱
ب) نظریه متکلمین معتزله:.....	۲۶
اشکال اشاعره بر معتزله در تقسیم معجزات.....	۲۸
اشکال دیگر در تقسیم معجزات.....	۲۹
ج) نظریه متکلمین شیعه.....	۳۲
تناسب معجزات با عصر خود.....	۳۵
تحدی.....	۳۷
اعجاز یا تحدی قرآن کریم.....	۳۸
وجوه اعجاز قرآن.....	۴۳
- بالاترین وجوه اعجاز قرآن.....	۴۷
- جامعیت قرآن از معجزات آن است.....	۴۹

۵۵	وجوه اعجاز قرآن از نظر متکلمین
۵۸	صرفه
۶۱	فصل دوم: معجزه و قانون علیّت
۶۱	مقدمه
۶۲	بخش اول: مشکل معجزه
۶۲	قانون علیّت
۶۶	عادت الله در مقابل قانون علیّت
۶۸	اشکال ابن رشد به نظریه عادت الله
۶۹	تأثیر نظریه عاده الله یا خدا محوری بر هیوم
۷۱	قرآن و قانون علیّت
۷۸	قانون علیّت مقدم بر تجربه
۷۹	اشکال معجزه از طریق فلسفه است نه علم
۸۱	بخش دوم: سه معنی متفاوت در خارق العاده بودن معجزات
۸۲	معنی اول (نظر اشاعره) بر خلاف عادت الله بودن معجزات
	معنی دوم: معجزه در هم شکننده و ناقض قوانین طبیعی ای است که بین پدیده ها حاکم می باشد
۸۵	
۹۳	دسته چهارم: موضع گیری در برابر معجزات
۱۰۴	معنی سوم: (نظر حکما) معجزه توسط عللی غیر از علل عادی رخ می دهد
۱۰۹	بخش سوم: امکان عقلی وقوع معجزات
۱۱۱	اشکالاتی که در مقام نبوت برخی از معجزات مطرح گردیده است
۱۱۷	فصل سوم: مطالعه تطبیقی معجزه با امور خارق العاده دیگر
۱۱۷	مقدمه
۱۱۷	بخش اول: انواع امور خارق العاده
۱۲۱	بخش دوم: فرق اعجاز با کرامت
۱۲۳	تقسیم کرامت به حسی و معنوی توسط ابن عربی
۱۲۳	نظر متکلمین اشعری در مورد کرامت

نظر متکلمین معتزلی در مورد کرامت	۱۲۴
نظر متکلمین شیعه در مورد کرامت	۱۲۵
آیا کرامت باعث تضعیف دلالت معجزه بر اثبات نبوت می‌گردد؟	۱۲۷
دفاع علامه حلی از کرامت در برابر معتزله	۱۳۲
بخش سوم: فرق اعجاز با ارهاص	۱۳۶
تعریف ارهاص	۱۳۶
نظریه متکلمین اشعری	۱۳۶
نظریه متکلمین معتزله	۱۳۷
نظریه متکلمین شیعه	۱۳۹
بخش چهارم: فرق اعجاز با سحر	۱۴۱
حقیقت سحر و اقسام و ملحقات آن	۱۴۱
امکان وقوع سحر و کفایت دلالت معجزه بر اثبات نبوت را تضعیف می‌کند	۱۴۸
معجزات انبیاء مغلوب نمی‌شود	۱۵۳
فصل چهارم: چگونگی وقوع معجزات	۱۵۵
مقدمه	۱۵۵
بخش اول: نظر متکلمین در مورد تأثیر نفوس انبیاء در معجزات	۱۵۵
صفات اخلاقی پیامبران و اعجاز	۱۶۱
بخش دوم: چگونگی وقوع معجزات انبیاء از نظر فلاسفه اسلامی	۱۶۲
نظریه کندی (۱۵۸ - ۲۶۰ ق)	۱۶۳
نظریه محمد بن زکریای رازی (۸۶۵ م / ۲۵۱ هـ ق)	۱۶۴
نظریه ابو نصر فارابی (۲۵۸ - ۳۳۹ هـ ق)	۱۶۴
نظریه ابن سینا (۳۷۰ - ۴۲۸ هـ ق) و ویژگیهای سه گانه انبیاء	۱۶۶
فرق معجزه علمی و عملی از نظر ابن سینا	۱۶۸
نظریه شیخ شهاب الدین سهروردی (وفات ۵۸۶ هـ ق)	۱۶۸
ویژگیهای انبیاء از دیدگاه صدر المتألهین	۱۶۹
نظریه علامه مولی محمد مهدی نراقی (۱۲۰۹ - ۱۱۷۳ هـ ق)	۱۷۰
نظریه حکیم سبزواری (۱۲۸۹ - ۱۲۱۲ هـ ق)	۱۷۱

۱۷۳	فصل پنجم: نقش معجزات
۱۷۳	مقدمه
۱۷۳	بخش اول: نقش معجزات از دیدگاه قرآن کریم
۱۷۷	بخش دوم: ارتباط معجزات با اثبات وجود خداوند
۱۷۸	گفتار اول: دیدگاه متکلمین غربی
۱۸۳	گفتار دوم: دیدگاه متفکرین مسلمان
۱۸۷	بخش سوم: اعجاز و نبوت
۱۸۷	گفتار اول: رابطه اعجاز با اثبات و ثبوت نبوت در کتاب و سنت
۱۹۲	گفتار دوم: رابطه عقلانی بین اعجاز و نبوت
۲۰۷	گفتار سوم: معجزه تنها راه اثبات نبوت انبیاء یا یکی از راهها
۲۰۸	دیدگاه اول: تنها راه اثبات نبوت انبیاء معجزه است
۲۱۰	دیدگاه دوم: معجزات یکی از راههای اثبات ادعای نبوت انبیاء می باشد
۲۱۷	گفتار چهارم: دو موضع متفاوت غزالی در مورد نقش اعجاز در اثبات
۲۱۷	نبوت
۲۱۸	سه شبه غزالی بر اثبات نبوت از طریق اعجاز و پاسخ وی
۲۲۲	انگیزه غزالی از رد نقش اعجاز در اثبات نبوت
۲۲۳	تشابه و تفاوت آراء غزالی و ملاصدرا
۲۲۴	نقد و بررسی آراء غزالی و صدرالمتألهین در مورد نقش اعجاز در ایجاد ایمان
۲۲۹	تفاوت ایمان به اژدها شدن عصای موسی با ایمان به گوساله سامری
۲۳۳	آیا اثبات نبوت از طریق اعجاز مختص جوامع بی فرهنگ و جاهل می باشد؟
۲۳۵	آوردن معجزه برای معاندین سودی ندارد
۲۳۶	استفاده پیامبران از معجزات به عنوان برهان عقلی
۲۳۸	شناخت علمی و شهودی هم همیشه موجب ایمان و پذیرش افراد نمی گردد
۲۳۹	ضرورت وجود اعجاز در کنار برهان عقلی
۲۴۱	خلاصه مطالب و نتیجه حاصل از آن
۲۴۹	فهرست منابع مأخذ

مقدمه

سپاس و ستایش بی‌حد و نهایت آفریدگار را جلّ جلاله و درود بی‌پایان بر رسول حق (ص) و اهل بیت عصمت و طهارت (ع) که به حق وجود آنان خود بزرگترین و شگفت‌انگیزترین معجزات الهی می‌باشد. عصر معاصر، عصر بازگشت بشر به خدا، ماوراء طبیعت و معنویت می‌باشد. بشری که به خاطر اشتباهات حاکمان کلیسا در قرون وسطی، دچار دین‌گریزی و فرار از معنویت شده بود بعد از رنسانس با سرعت در حال گریز از ماوراء طبیعت بود، اینک با نگاهی نوین متوجه ماوراء طبیعت گردیده است. به گونه‌ای که به تدریج الحاد و افکار ماورای طبیعت برچیده می‌شود و دین و دینداری شکوه از دست رفته‌ی خود را باز می‌یابد. آثار و نشانه‌های این حقیقت امروز به خوبی قابل مشاهده می‌باشد، فزونی گرایش به معنویت در غرب، یکی از این آثار است. ابراز نگرانی سیاسی کاران دنیا خواه که اصول‌گرایی را مزاحم مطاع مادی خود می‌بینند، گواه بر جدّی بودن این گرایش‌هاست و هم اکنون درخشیدن ستاره‌ی اسلام در غرب تاریک، در میان دیگر مذاهب نوید بخش تحقق آرمان تمام پیامبران است که در این آیه‌ی شریفه‌ی قرآن کریم نوید آن داده شده است «انّ الأرض یورثها عبادی الصالحون» (انباء ۱۰۵)

با توجه به وضعیت موجود و مطلوبیت بالای شناخت حقایق دینی و ماوراء طبیعی برای نسل جوان، پژوهش در حوزه‌ی دین و حقایق دینی بیش

از پیش اهمیت و ضرورت خود را نشان می‌دهد. و از سوی دیگر ما شاهد رخنه‌ی اندیشه‌های انحرافی و مباحث خرافی و جعلی (تحت عنوان علم پیرامون امور ماوراء طبیعت) هستیم، لذا طرح مباحث مربوط به ماوراء طبیعت در چهارچوب مباحث عقلی و منطقی و تبیین صحیح این امور نیاز مبرم جهان معاصر می‌باشد. یکی از این مباحث مسئله اعجاز می‌باشد و از آنجا که اعجاز امری ماوراء طبیعی است ما در این حوزه هم شاهد رخنه‌ی مباحث انحرافی‌ای که به نام علم پیرامون آن مطرح می‌گردد و به اذهان جوانان تزریق می‌شود. هستیم.

لذا بر ماست که با تحقیق و تفحص عمیق در حوزه‌ی مبانی اعتقادی اسلام و تبیین آن به روش‌های جدید، با عرضه آب زلال و گوارای چشمه سار اسلام، لب تشنگان پشت کرده به تمدن و فرهنگ غرب را سیراب نماییم. زیرا ما این باور را داریم که معارف قرآن کلام و سخن بشری نیست و توسط انبیاء الاهی از عالم غیب به دست انسان خاکی رسیده است. مفاهیم این علوم و معارف آن چنان رفیع است که هیچ فیلسوف و محقق را یارای پرواز فراتر از آن نیست، زیرا وحی آخرین سخن را گفته است و سخنی بالاتر از آن نیست. لذا در عصر حاضر نیز در راه اثبات اصول اعتقادی، برترین راه تمسک به وحی می‌باشد.

متأسفانه برخی بر این باور هستند که مباحث کلامی‌ای همچون مسئله اعجاز و چگونگی وقوع آن در گذشته از سوی علما طرح و بحث شده است و در جهان معاصر طرح این مباحث هیچ ضرورتی ندارد. این در حالی است که حتی در دنیای غرب هم مباحث دینی در حال تجدید حیات است. لذا بحث از مسئله معجزات. همواره از تازگی و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و بر تلاشگران عرضه علم و معرفت و سالکان راه خداست که با تلاش مخلصانه در راه عرضه بهترین مبانی، در مقابل جملات ملحدان و مشرکان امروزی پیام دین را به گوش جویندگان حقیقت در سراسر گیتی برسانند که خداوند به

ساعیان و تلاشگران مخلص این راه کمک و آنان را به مقصد راهنمایی و رهبری می‌نماید.

بسیاری از اندیشمندان بزرگ در کتب کلامی، فلسفی، تفسیری، عرفانی متناسب با مشرب فکری خود به بحث پیرامون چگونگی وقوع معجزات، علل وقوع آن، کاربرد و تفاوت آن با امور خارق العاده دیگر پرداخته‌اند. آنان تلاش کرده‌اند که تمایز اساسی معجزات با سحر، شعبده، جادو و امور خرافی را نمایان سازند و با ارائه تبیینی روشن و تحلیلی منطقی و عقلانی از معجزات به عنوان امور ماوراء طبیعی راه هرگونه شک و تردید در مورد احتمال غیرواقعی و یا خرافی بودن معجزات را مسدود نمایند و بشر را از افتادن در دام مکاتب ساختگی، پوشالی، بی‌بنیاد و خرافی نجات دهند. امید آن که کتاب حاضر به عنوان پژوهشی روشنگر برای نسل جوان راه گشا بوده و پاسخگوی سؤالات آنان در زمینه اعجاز باشد.